

MILJÖNÄMNDEN

Habo och Mullsjö kommuner

Rapport om kemikalietillsynsprojekt i Habo och Mullsjö kommuner under åren 2003 - 2004

Anna Berts
2005-02-15

Innehållsförteckning

Innehållsförteckning.....	1.
Sammanfattning	2
Projektets syfte	3
Lagstiftning	3
Förberedelser.....	3
Tillsynsbesök 2003.....	4
Resultat.....	4
Återbesök 2004	6
Resultat.....	6
Uppföljning av råden.....	6
Stickprovskontrollen	7
Slutsatser	9

Sammanfattning

Miljöförvaltningen i Habo och Mullsjö kommuner genomförde under 2003 och 2004 ett tillsynsprojekt angående hanteringen av de kemiska produkter som erbjuds till försäljning. Alla återförsäljare fick ett besök 2003 då hanteringen gick igenom. Efter besöket fick de en rapport med råd för att åtgärda de brister som upptäcktes. 2004 gjordes ett återbesök för att följa upp hur råden följts. Återbesöken visade att kunskapsnivån höjts hos kommunernas återförsäljare och att de flesta följt råden på ett tillfredsställande sätt.

Kemikalietillsynen har främst varit en del av tillsynen av miljöfarlig verksamhet. Kommunens miljönämnd har dock enligt miljöbalken även tillsyn av kemikaliehanteringen på försäljningsställen. Flera projekt angående kemikalietillsyn hos återförsäljare har gjorts i landet, bland annat i Stockholms län och i Södermanlands län. Flera av resultaten har visat att kunskapen är dålig hos återförsäljarna.

2003 gav Kemikalieinspektionen ut en broschyr, ”Kemiska produkter i butiker – märkning och ansvar”, som tar upp de grundläggande reglerna som gäller vid försäljning av kemikalier på ett lättfattligt sätt.

Miljönämnden i Habo och Mullsjö kommuner beslutade att genomföra ett tillsynsprojekt med utgångspunkt i ovan nämnda broschyr. Projektet initierades av miljöförvaltningen och godkändes av miljönämnden att genomföras som ett riktat tillsynsprojekt under våren 2003. Alla inspektörer på miljöförvaltningen deltog och projektet bestod av utskick med information till verksamhetsutövarna, tillsynsbesök våren 2003 och slutligen återbesök under hösten 2004.

Projektets syfte

Projektets huvudsakliga syfte var att höja kunskapsnivån hos kommunernas återförsäljare för att förhindra att felmärkta och förbjudna produkter säljs och därmed undvika skador eller olägenheter för människors hälsa eller miljön. Tillsynen inriktades i första hand mot faromärkta produkter eftersom dessa omfattas av särskilda regler.

Projektet hade också syftet att höja kunskapsnivån på miljöförvaltningen om vilka kemikalier som finns till försäljning i kommunen och om hur återförsäljarna sköter sin egenkontroll runt kemikalieförsäljningen.

Lagstiftning

Regler om kemiska produkter finns främst i:

- 14 kap Miljöbalken (SFS 1998:808)
- Förordningen om kemiska produkter och biotekniska organismer (SFS 1998:941)
- Förordningen om bekämpningsmedel (SFS 1998:947)
- Förordningen om PCB (SFS 1985:837)
- Förordningen om förbud m.m. i vissa fall i samband med hantering, införsel och utförsel av kemiska produkter (SFS 1998:944)
- 8-12 kap i Kemikalieinspektionens föreskrifter (KIFS 1998:8) om kemiska produkter och biotekniska organismer.

Förberedelser

Inför tillsynskampanjen höll ansvarig inspektör en kortare internutbildning för resterande inspektörer. Utbildningen handlade om den aktuella lagstiftningen, upplägget av besöken diskuterades och en checklista presenterades. Inför tillsynskampanjen cirkulerades också en rapport från en liknande kampanj i Stockholms län.

Innan besöken skickades information ut till alla verksamheter som skulle besökas. Den innehöll en beskrivning av projektet och projektets syfte samt broschyren ”Kemiska produkter i butiker – märkning och ansvar” från Kemikalieinspektionen. Broschyren innehåller information om de olika farosymboler som finns, vad som gäller för dessa och vad som gäller om man som verksamhetsutövare brister i sitt ansvar.

Tillsynsbesök 2003

Alla verksamheter i Habo och Mullsjö kommuner som erbjöd kemiska produkter till försäljning fick besök av miljöförvaltningen. Besöket var bokart och information om besöket hade gått ut via brev. Vid besöket diskuterades

- hur märkningen av olika kemiska produkter ska se ut, hur återförsäljarna kontrollerar att märkningen är korrekt och vad som görs om felmärkningar upptäcks,
- tillståndspliktiga kemikalier,
- förvaringen av kemiska produkter i butiken och ifall miljömärkta alternativ presenteras på ett särskilt sätt,
- hur produkterna väljs ut och hur de inhandlas,
- hur verksamheten håller sig informerad om de lagar och regler som gäller kemikalier,
- och hur eventuellt avfall från de kemiska produkterna hanteras.

En fullständig inventering av kemikaliesortimentet gjordes också för att kontrollera märkningen och att inga tillståndspliktiga kemikalier såldes utan tillstånd.

Efter besöket skickades en besöksrapport ut. Den innehöll information om besökets syfte, vad som gjordes och noterades under besöket, en lista över den viktigaste lagstiftningen och tips om var man kan läsa mer om lagstiftningen. Rapporten innehöll också ett utlåtande om verksamhetens hantering av kemikalier till försäljning. Råd lämnades med stöd av miljöbalkens 26 kap 1 § där det ansågs nödvändigt. Råden innehöll också en tidpunkt då bristerna borde vara åtgärdade.

Det blev också en del arbete efter besöken som till exempel att kontrollera hur tveksamma märkningar skulle bedömas. Ett antal återförsäljare blev dessutom aktuella för miljöstraffavgift, vilket behövde utredas.

Resultat

Totalt var det 25 stycken verksamheter i Habo och Mullsjö kommuner som fick ett tillsynsbesök inom projektet. Av dessa var nio stycken livsmedelsbutiker, nio stycken bilvårdsanläggningar och/eller bensinmackar, tre stycken färghandlare, två stycken byggfirmor och en trädgårdshandel.

23 stycken av de 25 hade bristfälliga kunskaper om kemikalielagstiftningen och de saknade rutiner för att säkerställa att de håller sig uppdaterade om gällande regler. Många hänvisade till att de får information från sina leverantörer.

Ingen återförsäljare hade en rutin för kontroll av märkningen av de kemiska produkterna eller barnsäkra förslutningar. Alla återförsäljare förlitade sig på

att leverantörerna säljer korrekt märkta och lagliga produkter. De allra flesta var knutna till någon organisation (exempelvis ICA eller Statoil) som sköter urvalet av kemikalier som butiken sedan kan köpa ifrån.

Förvaringen av de kemiska produkterna bedömdes som bra hos samtliga återförsäljare. En butik fick ett påpekande om att några sprayburkar stod lite väl nära läskburkarna.

Sju av återförsäljarna fick råd angående avfallshanteringen. Många angav att om en förpackning gick sönder tog man tillvara den för eget bruk i butiken eller privat.

Kemikalier som kräver tillstånd för försäljning hittades hos en återförsäljare och där saknades tillstånd. Återförsäljaren uppmanades att ansöka om tillstånd hos länsstyrelsen eller att ta bort produkten ur sortimentet.

Felmärkta produkter hittades hos fjorton återförsäljare. För flertalet av dessa var det skillnad på märkningen på flaskan och på informationen på varuinformationsbladet. Vid en sådan situation är det varuinformationsbladet som gäller och då visade det sig att märkningarna var korrekta i de flesta fallen. Fem återförsäljare blev föremål för ytterligare utredning av de felmärkta produkterna där det finns miljöstraffavgift kopplad till överträdelsen. Några fall presenterades för miljönämnden som valde att inte döma ut miljöstraffavgiften efter jämförelse med domar i liknande fall i övriga landet.

Alla besökta verksamheter fick i en efterföljande rapport råd som meddelades med stöd av miljöbalkens 26 kap 1 §. Råden var inte juridiskt bindande och inte kopplade till någon form av sanktion.

Återbesök 2004

Varje verksamhet som fick ett tillsynsbesök 2003 fick ett uppföljningsbesök under sommaren/hösten 2004. Uppföljningsbesöket bokades med den från verksamheten som var närvarande vid besöket 2003. Vid bokningen informerades om att miljöförvaltningen ville komma och se hur återförsäljaren lever upp till de råd som de fick i samband med det tidigare besöket. Alla uppföljningsbesök gjordes av en och samma inspektör som dock inte varit med vid besöken 2003.

Uppföljningsbesöket inleddes med ett samtal med utgångspunkt i den besöksrapport som skickades ut efter föregående besök. De råd som återförsäljaren fått gicks igenom, med tonvikt på hur de hade följts. Den broschyr ”Kemiska produkter i butiker – märkning och ansvar” som skickades ut inför föregående besök diskuterades också och om den hade förkommit lämnades en ny.

Besöket avslutades med en stickprovskontroll av de kemiska varorna i butiken för att kontrollera om det fanns felmärkta produkter eller om det fanns produkter som krävde tillstånd för försäljning.

Varje besökt återförsäljare fick sedan en besöksrapport med en redogörelse för besöket, ett utlåtande om hanteringen av de kemiska produkterna till försäljning och i vissa fall nya råd.

Resultat

Av de 25 verksamheter som besöktes 2003 fick 24 stycken ett uppföljningsbesök 2004. En verksamhet hade lagt ner innan återbesöken startade (Tefcar) och en verksamhet lades ner under hösten 2004 (Konsum Sandhem) strax efter återbesöket.

Uppföljning av råden

Av de 24 verksamheter som fick ett återbesök hade 16 följt råden helt eller delvis. Tre verksamheter hade mycket väl utarbetade rutiner som fanns dokumenterade och resterande 13 hade genomtänkta rutiner, men de fanns inte nedtecknade. I de verksamheter som har enstaka eller ingen anställd godtogs muntliga rutiner.

De som inte hade några uttänkta rutiner eller de större verksamheterna med enbart muntliga rutiner fick tre till fem veckor på sig att arbeta fram rutiner och dokumentera dem. De ombads dessutom att skicka in en kopia till miljöförvaltningen, vilket samtliga gjorde.

Råden om att upprätta en rutin för att kontrollera nyanlända varors märkningar och förslutningar var de som bäst hade uppfyllts. Även de råden

som gällde avfallshantering bedömdes ha följts bra. Något sämre var det med rutiner för att hålla sig uppdaterad om lagar och regler som gäller för kemiska produkter. De återförsäljare som var anslutna till någon branschorganisation (Statoil, Axfood m.fl.) har ofta tillgång till sådan information från organisationen. De är då antingen anslutna till något intranät eller får information som berör verksamheten via e-post eller tryckta periodiska nyhetsbrev. Kvaliteten på dessa tjänster verkar variera en del. Några återförsäljare hade skaffat sig grundläggande kunskap om miljölagstiftningen och hur man håller sig uppdaterad, på den miljöbalksutbildning som miljöförvaltningen erbjuder. Endast någon angav att de håller sig uppdaterade om lagar och regler genom att själva söka information på till exempel internet.

Den återförsäljare som hade en kemisk produkt som krävde tillstånd för att få säljas hade upphört med att sälja den kemiska produkten. Frågan om tillståndspliktiga produkter togs upp vid alla återbesök och ingen återförsäljare angav att de hade sådana produkter. Kunskapen om vilka produkter (med utgångspunkt i märkningen) som kräver tillstånd för försäljning bedömdes som god.

Den allmänna kunskapen om märkning, förvaring och avfallshantering bedöms som god hos återförsäljarna. Alla känner till att varningstexten ska finnas på svenska och när den kännbara varningstriangeln ska finnas. De känner också till när en vara måste vara försedd med barnsäker förslutning. De flesta hade kvar broschyren ”Kemiska produkter i butiker – märkning och ansvar”. Det var främst verksamheter som hade bytt ägare som behövde nya exemplar, eller de som tyckte att de behövde flera exemplar i verksamheten.

Stickprovskontrollen

Vid den stickprovskontroll som gjordes vid varje besök upptäcktes felmärkta kemiska produkter hos tre verksamheter.

I ett av fallen visade det sig att produkten var korrekt märkt enligt varuinformationsbladet (irriterande). Själva behållaren var märkt hälsoskadlig, men saknade kännbar varningstriangel.

Det andra fallet rörde ett antal flaskor bekämpningsmedel som saknade den klassning och det registreringsnummer de ska ha enligt lagstiftningen. Det fanns andra exemplar av samma produkt som var korrekt märkta. Flaskorna togs bort ur sortimentet och distributören kontaktades.

Det tredje fallet gällde en produkt som var märkt hälsoskadlig och som saknade kännbar varningstriangel. Enligt varuinformationsbladet skulle produkten vara märkt hälsoskadlig och var således felmärkt. Tre sådana burkar fanns till försäljning. Det fanns också produkter av samma märke

(andra färger) som var korrekt märkta. Återförsäljaren hade vid första besöket felmärkta produkter och var föremål för utredning om miljöstraffavgift. Enligt förordningen om miljöstraffavgifter skall miljöstraffavgift dömas ut för förseelser som denna. De genomgångar av domar som gjordes av miljöförvaltningen efter besöken 2003 då miljöstraffavgifter också var aktuellt visade dock att det är långt ifrån självklart att utdömandet blir fastställt när det prövas i högre instans. Dessutom kom en dom i Miljööverdomstolen (Dom 2004-09-13, Mål nr M 11234-02) där miljöstraffavgift inte dömdes ut för enstaka felmärkta produkter. Det som ändå talade för att driva fallet var att verksamheten redan en gång tidigare varit föremål för utredning om miljöstraffavgift på grund av felmärkta kemikalier. Frågan vilar för närvarande.

Slutsatser

Tillsynsbesöken 2003 visade att kunskapen om de regler som gäller kemiska produkter i butiker var dålig hos återförsäljarna i Habo och Mullsjö kommuner. Ingen återförsäljare hade rutiner för att kontrollera att de kemiska varorna är korrekt märkta och har barnskyddande förslutningar när så föreskrivs. De hade heller inga rutiner för att hålla sig uppdaterade om de förändringar som sker i lagstiftningen.

Några återförsäljare hade dålig kunskap om och inga rutiner för hantering av det farliga avfall som kan uppkomma av de kemiska produkterna.

Alla återförsäljare förvarade de kemiska produkterna på ett bra sätt i butiken och några presenterade och arbetade aktivt med bra miljöval.

Tillsynskampanjen med utskick och besök 2003 gjorde att kunskapsnivån höjdes hos återförsäljarna. Vid besöket 2004 kände i princip samtliga återförsäljare (undantag för de som nyligen tagit över en verksamhet) till reglerna kring märkningen av de kemiska produkterna. De flesta hade en uttänkt rutin för att kontrollera märkning och barnsäkra förslutningar på de kemiska produkterna. Rutiner fanns också hos de allra flesta för att hantera farligt avfall. De som inte hade rutiner ombads att arbeta fram en rutin och skicka in en kopia till miljöförvaltningen, vilket alla gjorde.

Rutiner för att hålla sig uppdaterad på lagstiftningen var det sämre med. I princip alla fick påpekande om detta efter första besöket. Vid andra besöket hänvisade de flesta till sina branschorganisationer som förser dem med information som gäller deras verksamheter. Bara någon återförsäljare kontrollerade lagstiftningen själv eller prenumererade på sådana tjänster.

Vid besöken 2003 hittades felmärkta kemikalier hos fjorton återförsäljare. De flesta var rätt märkta enligt varuinformationsbladet, men fem fall ledde vidare till utredning om miljöskaktionsavgift. Miljöskaktionsavgifter dömdes dock aldrig ut.

Vid återbesöket 2004 hittades felmärkta produkter hos tre återförsäljaren varav en kan bli föremål för miljöskaktionsavgift. Av de andra två fallen var en rätt märkt enligt varuinformationsbladet och en gällde bekämpningsmedel som saknade registreringsnummer och klassning på fem av totalt tio flaskor. Felmärkta produkter återfanns alltså hos återförsäljarna trots att kunskapen om märkningen och ansvaret tydliggjorts i och med miljöförvaltningens kampanj. Samtliga tre angav att de hade rutiner (muntliga) för att kontrollera märkningen av de kemiska produkterna. Att felmärkta produkter ändå fanns kan bero på att kontrollen i de flesta fall sker genom stickprov och att de missats helt enkelt eller att rutinerna inte följs.

Generellt har kunskapsnivån höjts gällande hanteringen av kemiska produkter till försäljning hos återförsäljarna i Habo och Mullsjö kommuner.

Anna Berts 2005-02-15